

Vedoucovský posudek diplomové práce Lucie Chlumské
Řadové číslovky v současné češtině

Když byl kdysi při přidělování oponentů diplomových prací na schůzi ÚČJTK přečten název zamýšlené práce Lucie Chlumské, ozvaly se hlasy pochybující, že je možno na téma řadových číslovek napsat diplomku. Diplomantka však dokázala, že lze o řadových číslovkách napsat diplomku zajímavou a kvalitní: třebaže bývají ordinálie v mluvniciích traktována jako v podstatě nejméně zajímavá skupina číslovek, lze v jejich tvoření, ohýbání, grafickém zaznamenávání i v jejich sémantice najít značnou variabilitu; a právě na to se posuzovaná práce soustředila.

Po stručném technickém úvodu diplomantka pozorně a přehledně srovnala výklady o řadových číslovkách v souhrnných mluvnických pracích od Gebauera až po Cvrčka a kol. a ve vybraných publikacích dalších (teoretických i rádcovských). V následujících třech kapitolách probírala jednotlivé třídy ordinálií (adjektivní určité, adjektivní neurčité a adverbialní), a to vždy nejprve teoreticky, posléze na základě materiálového výzkumu. Materiál čerpal z Českého národního korpusu, včetně korpusu soukromé korespondence a korpusů mluvených. Nakonec se ve třech rozsahem kratších kapitolách zabývala frazémy, do nichž ŘČ jako složka vstupují, dále slovtvornou potencií ordinálií a konečně konkurencí jejich číselného a slovního zápisu. Vedle sémantické i formální variability věnovala soustavnou pozornost i kolokacím a funkčněstylovým charakteristikám. Z hlediska lingvistických subdisciplín jde tedy o práci mnohostrannou; vedle tématu spojuje všechny její části i metoda – korpusová analýza. Východiskem práce je intuitivní chápání ŘČ jako množiny výrazů, jimiž lze odpovídat na otázku „kolikátý?“.

Posuzovaná práce přináší řadu cenných konkrétních, materiálově podložených zjištění. K dalším jejím přednostem patří skutečnost, že autorka spolehlivě ovládá techniku práce s korpusy, dále zahrnutí nejnovějších poznatků a názorů do teoretických pasáží (jde i o publikace, které jsou zatím v tisku!), promyšlené a přehledné členění i jasný výkladový styl. Odbornou literaturu autorka práce neváhá kriticky hodnotit a předkládá vlastní podložené přístupy (zejm. na s. 49–50, kde se stanovuje hranice mezi neurčitými číslovkami a adjektivy). Cenné jsou i dílčí postřehy (např. na s. 50 dole) a zařazení mimokorpusových pozorování úzu (pozn. 19).

Vzhledem ke své specifické kvantovostní sémantice jsou číslovky slovním druhem, u něhož je patrně silnější rozestup mezi doloženým územ a jazykovým systémem než u jiných slovních druhů: zatímco nejnižší řadové číslovky mají v korpusech spousty dokladů, vyšší a výrazně vyšší jsou užívány zřídka, většinou jen u „kulatých“ čísel a zpravidla hyperbolicky. O takových číslovkách pak platí víc než o jiných slovech, že jsou v komunikaci teprve utvářeny na základě systémových analogií. Mimoto práce ukazuje jednak skutečnost, že mnohé výrazy mají vedle ordinálního ještě význam nečíselný, strukturační, jednak širokou styčnou plochu ŘČ a číslovek základních (nebo výrazů od nich odvozených) a násobných, např. řadová i neřadová spojení *jednou – podruhé* (– *potřetí*), *jednak – zadruhé* (– *zatřetí*).

Po stránce formální práce obsahuje dvě stejné hrubé chyby pravopisné (s. 62 a 76), dvě grafické nejednotnosti (–*izmus/-ismus*, *Graf/tabulka*), minimum chyb v interpunkci a několik překlepů, či spíše „nedoklepů“ a „nedoškrťů“ (s. 16, 24, 28, 46, 48). K publikaci *Čeština – řeč a jazyk* se referuje nepřesně jako k „Čechové“ (s. 24, 25), k *Příruční mluvnici češtiny* (?) jako ke „Greplovi – Karlíkovi“ (s. 18). Bibliografický soupis neobsahuje položku, k níž by mohlo být referováno odkazem v podobě „Šimandl 2008“ (s. 27). Dvě různé tabulky mají číslo 10.

K obhajobě nabízím diplomantce jako náměty k upřesnění následující body, vesměs drobnosti:

- 1) Jak je to přesně se „sekundárností“ řadového významu spojení typu *první dva*? Proč je u ŘČ v těchto spojeních řadový význam sekundární, resp. jaký je tedy primární?
- 2) Proč není *druhý* ve spojení *druhá polovina* nikdy pronominální (s. 36)? Stojí tedy vždy proti *druhé* polovině *první*, nebo někdy i *jedna*?

- 3) Jsou do tabulek na s. 40 a 41 započítány jen výrazy s nulou na konci (*stý padesátý* ano, ale *stý dvaapadesátý* ani *stý padesátý druhý* nikoli)? Pokud ne, co se skrývá např. ve třetím řádku: *stodvaapadesátý*, nebo *stopadesátý druhý*, nebo naneštěstí obojí?
- 4) Není „ten, kdo slaví šedesáté narozeniny“ (s. 89), spíš *čerstvý šedesátník* než jen *šedesátník*? Musí být *šedesátníkovi* přesně *šedesát*?
- 5) *Milióntina* a *miliardtina* jsou utvořeny už zase od ŘČ. A nešlo by tak vlastně vykládat veškeré názvy zlomků (s. 89)?
- 6) Co má *prvotina* (s. 89) společného s výrazem *prvotní* (srov. *drobotina*, *shilotina*)?

Diplomovou práci Lucie Chlumské považuji za velmi kvalitní, doporučuji ji k obhajobě a navrhuji ji klasifikovat jako výbornou.

Hluboká u Kruceburka 3. srpna 2009

doc. Mgr. Robert ADAM, Ph.D.